

**Ба Шурои диссертационии 6D.КОА-018-и
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон**

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи Раҷабзода Сорбон Абдусалом дар мавзуи «Ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистон», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.01 - Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимот дар бораи ҳуқуқ ва давлат, пешниҳод шудааст

Таҳқиқоти диссертационии Раҷабзода С.А., ба яке аз масъалаҳои меҳварии илми ҳуқуқшиносӣ - «Ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистон» бахшида шуда, фарогирандаи ҷанбаҳои назариявӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ ва амалии масъалаи зикргардида мебошад. Институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистон таърихи тулонии инкишофро аз сар гузаронидааст. Марҳилаи ташаккулёбии институти мазкур аз замони амали ҳуқуқи зардуштӣ маншъ гирифтааст, гарчанде дар он давра институтҳои ҳуқуқӣ комил ва мушаххас нагардида буданд, вале меъёрҳои ҳуқуқии зардуштӣ ба масъалаи ҷуброн намудани зарари бо кирдори зиддиҳуқуқӣ расонидашуда аҳамияти хоса медоданд ва бисёре аз ҷораҳои ҳуқуқии нисбати шаҳси гунаҳгор таъиншаванда ҳусусияти ҷуброникуниро доштанд. Тағйиротҳои назаррас дар рушди институти товони зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашуда дар замони амали низоми ҳуқуқи мусулмонӣ ба миён омад. Аз ҷумла кирдорҳои ҷиноятӣ ва ҷазоҳои ҳусусияти ҳуқуқбарқароркунанда ва ҷубронкунандаи дар ин низоми ҳуқуқӣ бо сарчашмаҳои аввалин дараҷаи ҳуқуқи мусулмонӣ муқаррар гардиданд. Товони зарар аз ҷиноят низ, дар баробари намудҳои ҷазо татбиқ мегардид ва ҳусусияти хоси ҳудро доро

буд, ки омузишу таҳқики он барои фаъолияти ҳукуқэъчодкунӣ ва амалияи ҳукуктатбиқсозӣ аз манфиат холӣ нест.

Дар низоми ҳукуқи шуравӣ ва пасошуравии Тоҷикистон бошад товони зарар аз ҷиноят бо роҳи муосири танзимнамоии меъёрии ҳукуқӣ ташаккул ёфта, низоми ҳукуқи миллӣ дар ин замина соҳиби таҷрибаи бойю ғаний гардидааст. Аз ин рӯ, омузиши таърихи ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят ниҳоят мубрам буда, имконияти омузиш ва истифодаи таҷрибаи ғаний ҳукуқэъчодкунӣ ва ҳукуктатбиқсозӣ дар ин самт аз мубрамияти омузиши мавзуи мазкур дарак медиҳад.

Дар замони муосир масъалаи эътироф, волоият ва ҳифзи ҳукуқи инсон ҳамеша дар маркази таваҷҷӯҳи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор дорад. Бо дарки зарурияту муҳиммияти масъала Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар яке аз паёмҳои худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон изҳор намудаанд, ки «Пешрафти босуботи давлат ва ҷомеа, пеш аз ҳама, ба таъмини амният, волоияти қонун, таҳқими тартиботи ҷамъиятий ва риояи ҳукуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд асос меёбад. Таъмин намудани тартиботи ҳукуқӣ, амнияти давлат, суботу оромии ҷомеа, ҳифзи ҳукуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, инчунин, мубориза бо ҷинояткорӣ вазифаи бевоситаи хизматӣ ва қарзи вичдонии ҳар як корманди мақомоти ҳифзи ҳукуқ ба ҳисоб меравад». Ҳукумати қишвар ҳанӯз аз солҳои аввали ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ ба масъалаи ҳифзи ҳукуқи инсон таваҷҷӯҳи маҳсус зоҳир менамуд. Натиҷаи ҳамин таваҷҷӯҳ буд, ки соли 1994 бо қабул шудани нахустин Конститутсияи даврони соҳибистиқлолии Тоҷикистон масъалаи ҷуброни зарари ба ҷабридида расонидашуда кафолат дода шуд. Дар заминай ин

санади олии ҳуқуқӣ ҷиҳати инъикос намудани ин кафолати конститутсионӣ минбаъд дар кодексҳои соҳавӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии ҷудогона меъёрҳои ҳуқуқӣ муқаррар шуданд. Аз ҷумла дар Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси мурофиавии ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси мурофиавии граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар қонунҳои ҷорӣ меъёрҳои муайян дар самти ҷуброн намудани зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашуда муқаррар гардианд. Гарчанде бо муқаррар гардиани меъёрҳои ҳуқуқӣ дар ин самт як механизми миллии муосири товони зарап аз ҷиноят ташаккул ёфта бошад ҳам, вале он аз нуқсонҳои ҷиддӣ ва назарраси танзимнамоӣ орӣ нест, ки таҷдид намудани қонунгузории амалкунандаро тақозо менамояд.

Таҳқиқоти диссертационӣ доираи васеи масъалаҳоро фаро гирифтааст, ки қисмате аз пахлуҳои он аз ҷониби муҳаққиқони ватаний ва хориҷӣ мавриди таҳқиқу омӯзиш қарор гирифтаанд. Аммо, то ҳол дар илми ҳуқуқшиносии ватаний таҳқиқоти алоҳидаи маҷмӯй дар шакли таҳқиқоти монографию диссертационӣ дар самти товони зарап аз ҷиноят анҷом дода нашудааст. Аз ин рӯ, мақсади таҳқиқоти диссертационӣ таҳқиқи маҷмӯй, таърихӣ-ҳуқуқӣ, назариявӣ-ҳуқуқӣ ва низомноки масъалаи товони зарап аз ҷиноят, муқаррарсозӣ ва омӯзиши товони зарап аз ҷиноят ҳамчун функцияи ҷавобгарии ҳуқуқӣ, мавқеи товони зарап аз ҷиноят дар низоми муносибатҳои ҳуқуқӣ, омӯзиши институти товони зарап дар марҳилаҳои амали ҳуқуқи зардуштӣ, ҳуқуқи мусулмонӣ, дигар низомҳои ҳуқуқию одатӣ ва ҳуқуқи шӯравӣ дар сарзамини Тоҷикистон, таҳқиқи рушди институти товони зарап аз

чиноят дар Тоҷикистони соҳибистикдол ва муайян кардани дурнамои рушди институти мазкур ба ҳисоб меравад.

Омузиш ва таҳқиқи масъалаҳои таърихӣ-ҳуқуқӣ, назариявӣ-ҳуқуқӣ, амалӣ-ҳуқуқии товони зарар аз чиноят, ақидаву равишҳо ва меъёрҳои қонунгузорӣ дар ин самт мавзуи таҳқиқоти диссертациониро ташкил медиҳад.

Навғонии илмии диссертатсия дар мақсаду вазифаҳои таҳқиқот, омузиши таҷрибаи ҳуқуқэҷодкуни ҳуқуқтатбиқсозии гузаштаи ҳалқи тоҷик, таҳқиқи ҷараёни меросият дар инкишофи ҳуқуқи Тоҷикистон ва истифодаи он дар замони мусоир, такмили қонунгузории кишвар, ташкили механизми ба замони мусоир ҷавобгуи товони зарар аз чиноят ифода мейбад. Нуктаҳои илмии диссертатсия, ки ба ҳимоя пешниҳод мегарданд, навғонии таҳқиқоти диссертационӣ ва натиҷаҳои ҳалли вазифаҳои гузошташударо инъикос менамоянд.

Ҳангоми пешбуруди таҳқиқоти диссертационӣ усулҳои умумиилмӣ ва маҳсуси ҳуқуқӣ васеъ истифода шудаанд. Асоси назариявии диссертатсияро сарчашмаҳои таърихии ҳуқуқ, ғояҳо ва андешаҳои намояндагони афкори сиёсиву ҳуқуқӣ, арзишҳои умумибашарӣ, осори олимони ватанию хориҷӣ, ки ба товони зарар аз чиноят бахшида шудаанд, ташкил медиҳанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқоти диссертатсия дар он ифода мейбад, ки ҳулосаҳо ва пешниҳодҳои дар натиҷаҳои таҳқиқоти диссертационӣ бадастомада мумкин аст барои ҳалли масъалаҳои назариявӣ ва амалӣ дар самти ҷуброни зарари бо кирдори чиноятӣ расонидашуда истифода карда шаванд.

Ҳулоса ва пешниҳодҳои дар натиҷаи таҳқиқоти диссертационӣ оид ба институти товони зарар аз чиноят бадастомада мумкин аст дар

ҳалли як қатор мушкилоти дар илмҳои назарияи давлат ва ҳуқуқ, таърихи давлат ва ҳуқуқи Тоҷикистон, ҳуқуқи инсон, ҳуқуқи чиноятӣ, мурофиаи чиноятӣ, ҳуқуқи гражданиӣ, мурофиаи гражданиӣ ва умуман илми ҳуқуқшиносӣ мавҷудбуда, васеъ истифода гарданд. Аҳаммияти амалии таҳқиқот дар он ифода мегардад, ки дар фаъолияти ҳуқуқэҷодкуниӣ ҷиҳати такмили қонунгузории кишвар метавон ҳулосаву пешниҳодҳои таҳқиқотро вобаста ба масъалаи товони зарар аз чиноят истифода бурд. Ҳулосаву пешниҳодҳои таҳқиқот барои амалияи ҳуқуқтатбиқсозӣ ҷиҳати такмили механизми ҷуброни зарари бо кирдори чиноятӣ расонидашуда аҳаммияти калон доранд. Ҳамзамон, муқаррароти асосии таҳқиқоти диссертационӣ метавонанд дар омода намудани адабиёти таълимӣ ва таълимӣ-методӣ, инчунин ҷараёни таълими фанҳои назарияи давлат ва ҳуқуқ, таърихи давлат ва ҳуқуқи Тоҷикистон, ҳуқуқи инсон, ҳуқуқи конституционӣ, ҳуқуқи чиноятӣ, мурофиаи чиноятӣ, ҳуқуқи гражданиӣ, мурофиаи гражданиӣ ва ғ. истифода бурда шаванд.

Диссертасия аз номгуи ихтисораҳо, муқаддима, се боб, ҳашт зербоб, ҳулоса, тавсияҳо, номгуи адабиёт (маъхазҳо) ва номгуи интишороти довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ иборат аст, ки ба мақсад, вазифа ва мантиқи таҳқиқот асос ёфтаанд.

Сатҳи навгонии илмии таҳқиқоти диссертационӣ, нуктаҳои асосноки илмӣ, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд, мавҷудияти мақолаҳои илмӣ, маъруза дар конференсия ва семинарҳои илмии сатҳи ҷумҳурияйӣ ва байналмилаӣ дар мавзуи таҳқиқшаванда нишон аз пурмаҳсул будани унвонҷӯ ва натиҷаҳои назарраси таҳқиқоти диссертационӣ мебошад. Ҳамзамон, масъалагузорӣ ва сабки диссертасия маҳорати хуби муҳаққиқии муаллифро нишон медиҳанд.

Таҳқиқоти диссертационӣ ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, ҷавобгу аст.

Бо назардошти гуфтаҳои боло, бояд зикр кард, ки таҳқиқоти диссертационии Раҷабзода Сорбон Абдусалом дар мавзуи «Ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистон», кори анҷомёфтаи илмӣ буда, сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.01 - Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимот дар бораи ҳуқуқ ва давлат мебошад ва барои муҳокима ва ҳимоя тавсия дода мешавад.

Роҳбари илмӣ:

доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ,
профессор, мудири кафедраи назария ва
таърихи давлат ва ҳуқуқи факултети
ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

У.А. Азиззода

Суроғ: 734023, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, м. Буни Ҳисорак
Тел.: (+992) 907811285

Имзои У.А. Азиззодаро тасдиқ мекунам:
Сардори РК ва КМ ДМТ
«19» 10 2022 с.

Э.Ш. Тавқиев

